

KS. PIOTR KLIMEK

GLÓWNE ZAŁOŻENIA PROGRAMU ETHERELI

Przedmiotem naszych rozważań są główne założenia jednego z projektów Międzynarodowej Rady Stowarzyszeń Bibliotek Teologicznych (*Conseil International des Associations de Bibliothèques de Théologie – CIABT*) działającej w ramach Europejskiego Stowarzyszenia Bibliotek i zrzeszającej ponad 3000 bibliotek z terenu całej Europy. Nazwa programu jest skrótem angielskiego zwrotu *European Thesaurus for Religious Libraries*¹ europejski tezaurus dla bibliotek religijnych. Podczas obecnej konferencji poruszano zagadnienia opracowania rzeczowego zbiorów bibliotecznych, projekt ETHERELI zatem bardzo ściśle wiąże się z przedstawionymi zagadnieniami.

HISTORIA

Prezentację projektu wypada rozpocząć od krótkiego zarysowania jego historii. Pierwsze inicjatywy w tym zakresie podjęto w 1994 r. na spotkaniu CIABT w Rzymie. Zadania koordynowania całości podjął się br. R.-Ferdinand Poswick, benedyktyn z belgijskiego Centre Informatique et Bible. Od około 1996 roku program ETHERELI jest częścią działań podejmowanych przez Unię Europejską, których celem jest wymiana danych pomiędzy bibliotekami trzynastu parlamentów tej Unii. Polska Federacja Bibliotek Kościelnych FIDES przystąpiła do prac nad programem Europejskiego Tezaurusu w 1997 r. prezes Federacji ks. dr Jan Bednarczyk, zaproponował uczestnictwo w fazie wstępnej autorowi niniejszego wystąpienia. Etap prac studyjnych został zakończony i na ostatnim spotkaniu CIABT, które odbyło się w Krakowie w ubiegłym tygodniu (12-15.09.98) postanowiono podjąć szeroko zakrojone prace nad ostateczną wersją Tezaurusu.

Mamy zatem do czynienia z dość młodym projektem, wydaje się jednak, że istnieje wielkie zapotrzebowanie na jego wyniki. Wspomniane spotkanie

¹ W ostatnich dokumentach CIABT rozszerzono tę nazwę do następującej formy: *European Thesaurus for Indexing in Religious Libraries*.

w Krakowie pokazało, że sprawa opracowania dobrego teaurusu jest potrzebą nie tylko polskich bibliotek.

CELE PROGRAMU

Według autorów projektu jego celem jest „rozwińnięcie elektronicznego narzędzia służącego bibliotekarzom i użytkownikom ponad 3000 specjalistycznych bibliotek, pomocnego w indeksowaniu zbiorów bibliotecznych i ich integracji, w dziedzinie religii, teologii i nauk pokrewnych, w różnych językach europejskich i śródziemnomorskich². Innymi słowy chodzi o przygotowanie płaszczyzny wymiany informacji pomiędzy bibliotekami poprzez skonstruowanie wielojęzycznego teaurusu z dziedziny szeroko pojętej religii. Dzięki takim działaniom zaistnieje możliwość ujednoczenia opisów bibliograficznych w bibliotekach różnych krajów, jak również wyszukiwanie informacji zostanie uproszczone przez wspomnianą wielojęzyczność. Twórcy projektu bardzo kategorycznie odżegnują się od idei stworzenia wspólnego katalogu wszystkich europejskich bibliotek teologicznych, choć w poszczególnych krajach takie próby są podejmowane³. Wolą raczej mówić o „société de l’information” wspólnocie informacji. Wielość bibliotek i ośrodków gromadzących dokumentację, zawierających często zbiory sięgające wielu wieków wstecz, są wielkim skarbem Europy, niestety niewykorzystanym z powodu różnic języka, kultury, czy różnorodności opracowań. Teaurus EHTERELI ma być pomocą w tej dziedzinie.

Bardzo ważną dziedziną zainteresowania twórców programu jest jego wielojęzyczność. W obecnej fazie projektu prace prowadzone są w sześciu językach: francuskim, angielskim, niemieckim, hiszpańskim, włoskim i polskim. Autorzy planują jednak włączenie większej liczby języków narodowych Europy do programu w dalszym czasie jego trwania⁴.

Narody Europy, oprócz różnorodności języków, charakteryzują się ponadto różnymi tradycjami kulturowymi i religijnymi. Według założeń projektu ETHERELI owa różnorodność powinna być dostrzeżona i uwidoczniiona w teaurusie. Mówi się zatem w założeniach nie o samej teologii, ale także o dzie-

² Conseil International des Associations de Bibliothèques de Théologie, Project ETHERELI. Rapport detude. Juin 1998, s.4.

³ Por. np. katalog Arbeitsgemeinschaft Katolisch-Theologischer Bibliotheken dostępny w sieci internet <http://www.bibli.tu-bs.de/cgi-bin/acwww25u/kivk/maske.pl?db=kivk> (aktualizacja 23.09.1998), czy katalog Federacji FIDES <http://www.fides.org.pl> (aktualizacja 24.09.1998).

⁴ Czynnie włączają się w projekt biblioteki holenderskie zrzeszone w Vereniging voor het Theologisch Bibliothecariaat (VTB), natomiast na spotkaniu CIABT w Krakowie obecny był przedstawiciel Węgier, można zatem oczekiwać, że w najbliższym czasie i te języki wejdą w skład projektu.

dzinach wiedzy i życia, które dotyczą religii, czy religijności człowieka: antropologii, sztuce, historii, literaturze, filozofii, socjologii i innych. Ponadto postuluje się konieczność zawarcia w wynikach prac projektu specyficznego języka poszczególnych wyznań obejmującego tak słownictwo obecnie używane, jak czasów minionych⁵.

ZAŁOŻENIA TECHNICZNE

Tak przedstawione cele wymagają stworzenia ujednocionej procedury postępowania przy tworzeniu tezaury. Autorzy projektu powołują się na dwie normy międzynarodowych standardów: ISO 2788 opisującej tezaurus jednojęzykowy i ISO 5964 dotyczącej tezaury wielojęzykowego. Na ich podstawie utworzono tzw. fiszkę terminologiczną (fr. *fishe terminologique*), która stała się głównym narzędziem pracy osób tworzących tezaurus. Przy jej pomocy gromadzi się i porządkuje następujące informacje⁶:

opisywany termin (deskryptor)

jego definicję

źródło definicji

jej autora

relacje do innych deskryptorów

temat szerszy

temat skojarzony

temat większy

synonimy

używaj

nie używaj

notę dotyczącą użycia deskryptora

Każda z osób uczestnicząca w programie wypełnia przedstawioną fiszkę w swoim ojczystym języku, ale (jeżeli to możliwe) powinna zaznaczyć ewentualne ekwiwalenty deskryptorów w językach obcych. Powstaje w ten sposób wielojęzyczny słownik deskryptorów opisujących daną dziedzinę wiedzy (tezaurus). W dalszej części prac zostaje on wprowadzony do komputera, zredagowany (poprzez ujednoczenie opisywanych deskryptorów) i opublikowany.

⁵ Sprawę tę można zilustrować słowami z zakresu języka polskiego używanego przez katolików i przedstawicieli różnych Kościołów protestanckich w wielkim przybliżeniu słowa „Kościół” i „Zbór” mają podobną konotację. Ponadto w samym Kościele Katolickim określenia tej samej rzeczywistości zmieniały się z biegiem lat, np. „Msza Święta” określenie używane przed Soborem Watykańskim II, które zostało zastąpione w dokumentach tego Soboru słowem „Eucharystia”.

⁶ Opuszczany, jako nieistotne pola indeksów i dat.

DOTYCHCZASOWE DOŚWIADCZENIA

Opisana procedura została przetestowana w początkowej, studyjnej fazie projektu. Wybrano jedną dziedzinę wiedzy – etykę małżeńską i opracowano system deskryptorów opisujących to zagadnienie. Kolejnymi etapami podjętych działań były:

- propozycje systemu deskryptorów przedstawione przez każdą z osób uczestniczących w projekcie
- ustalenie kilkudziesięciu terminów do dalszej analizy
- opracowanie fiszek terminologicznych
- redakcja tezauryusa danej dziedziny

Każdy z tych etapów niósł kilka problemów.

– Pierwszym z nich był problem, czy zaproponowane deskryptory rzeczywiście opisują daną dziedzinę wiedzy. Istniało bowiem niebezpieczeństwo, że będą one zbyt ubogie, pokazujące jedynie fragmenty zagadnienia. Ale i przeciwnie, zbyt szczegółowe rozrosłyby się ponad miarę i straciłyby jasność opisu danej dziedziny wiedzy. Pomocne okazało się tu konsultowanie pracy z istniejącymi (przede wszystkim w Europie Zachodniej i Stanach Zjednoczonych) tezaurusami.

– Kolejnym problemem okazała się wielojęzyczność. Pewne terminy funkcjonujące w danym języku, okazywały się nieprzetłumaczalne na inne. Przykładem jest niemieckie *kindesliebe* i *kinderliebe*.

– W niektórych kulturach istniejące słowa mają różne znaczenie w zależności od kontekstu na przykład inną konotację ma polskie *dziewictwo* w znaczeniu teologicznym, inne w opisie sytuacji społecznej (podobnie w języku angielskim). Tę trudność postanowiono rozwiązać poprzez podanie definicji danego deskryptora w różnych kontekstach.

Zespół opracowujący fazę wstępną projektu w wyniku swoich prac przedstawił listę 60 deskryptorów opisujących dziedzinę „etyki małżeńskiej”.

PLANY

Na podstawie zebranych doświadczeń przystąpiono do opracowania całego tezauryusa. Z przybliżonych ocen wynika, że będzie on zawierał około 12000 terminów w sześciu wspomnianych językach. Do opracowania tego materiału tworzone są w poszczególnych krajach trzy-cztery osobowe zespoły, które w przeciągu czterech lat powinny zakończyć swoją pracę. Osobna grupa osób zajmie się sprawami technicznymi komputeryzacją materiału, zagadnieniami sieci, CD-ROM-ów itd.

Można zatem mieć nadzieję, że za kilka lat bibliotekarze i użytkownicy bibliotek w Europie otrzymają użyteczne narzędzie do swojej pracy.